

TABIIY FANLARNI O'QITISHDA O'QUVCHI EKOLOGIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI (III SINIF MISOLIDA)

Dustov Sunnatullo Rahmanovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi,

«Boshlang'ich ta'lim metodikasi» kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.091>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda, xususan, III sinf o'quvchilarida tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarda ekologik tafakkurni takomillashtirish, tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilar ekologik tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash, o'quvchilarning faktlarni tahlil qilishlari, hodisa va jarayonlarni o'rganishda bog'lanishlar mexanizmini yaratish, tabiiy fanlar bo'yicha avval o'zlashtirgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarini yangi vaziyatlarda qo'llash orqali o'quv materialini ongli o'zlashtirish, tabiiy fanlar ta'lim mazmuni inson va tabiat aloqadorligi atrofidagi muammolarni o'rganuvchi turli o'quv fanlariga oid bilimlar uzviyligini zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish to'g'risida muhim ma'lumotlar bayon qilingan.

Tayanch so'zlar: boshlang'ich sinf, tabiiy fanlar, ekologik muhit, fanlararo tarbiya, ekologiya, shakl, metod, vosita.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК (ПРИМЕР III КЛАССА)

Дустов Суннатулло Рахманович

Денов — независимый исследователь Института предпринимательства и педагогики,

Преподаватель кафедры «Методика начального образования»

Аннотация: В данной статье рассматривается совершенствование экологического мышления учащихся при преподавании естествознания в начальных классах, в частности, в 3 классе, выявление возможностей развития экологического мышления учащихся при преподавании естествознания, анализ фактов обучающихся, са и создание механизма связей при изучении процессов, сознательное усвоение учебного материала путем применения ранее приобретенных знаний, умений, навыков и компетенций по естественным наукам в новых ситуациях, содержания естественных наук образования представлена важная информация об использовании современных образовательных технологий по различным учебным предметам, изучающим проблемы взаимоотношений человека и природы.

Ключевые слова: начальная школа, естественные науки, экологическая среда, междисциплинарное образование, экология, форма, метод, инструмент.

METHODS OF FORMING THE STUDENT'S ECOLOGICAL THINKING IN THE TEACHING OF NATURAL SCIENCES (III CLASS EXAMPLE)

Dustov Sunnatullo Rahmanovich

Denov is an independent researcher of the Institute of Entrepreneurship and Pedagogy,

Teacher of the «Primary Education Methodology» department

Abstract: In this article, the improvement of ecological thinking of students in the teaching of natural sciences in elementary grades, in particular, in the 3rd grade, the identification of opportunities for the development of ecological thinking of students in the teaching of natural sciences, the analysis of the facts of the students, sa and creating a mechanism of connections in the study of processes, conscious assimilation of educational materials by applying previously acquired knowledge, skills, skills and competences in natural sciences in new situations, the content of natural sciences education important information about the use of modern educational technologies for various academic subjects that study the problems of the relationship between man and nature is presented.

Key words: elementary school, natural sciences, ecological environment, interdisciplinary education, ecology, form, method, tool.

Kirish

XX asr insoniyatga juda katta taraqqiyot bilan birga ekologik muammolarni ham keltirdi. Ekologik

muhitga texnogen ta'sirlar kuchayishi juda rivojlandi. Oxirgi 30–40 yil ichida antropogen omillarning atrof–muhitga ta'siri bir necha marotaba oshib butun insoniyat uchun ekologik muammo yechimi dolzarb bo'lgan muammoga aylandi. Ekologik tarbiya masalalari qadimgi davr adabiyotlarida, hadislarda, xalq og'zaki ijodi namunalarida yillar davomida o'z aksini topib kelmoqda. Biroq, insonning tabiatdan foydalanishda me'yorni bilmasligi, har bir faoliyat natijasida tabiatga zarar keltirish kabi muammolar borki, bu muammolar insonni ogohlikka har doim uyg'oqlikka chorlaydi. Zamonaviy geografiya fani nafaqat hududdagi tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni taxlil etadi, balki inson va tabiat munosabatini – resurslardan foydalanishda ratsional darajaga ko'tarish, hududlarni muhofaza qilish, hududlarning o'ziga xos tabiiy, ijtimoiy xususiyatlarini o'rgatish orqali ekologik tarbiyani o'quvchilarda shakllantiradi. Geografiya darslarida ekologik tarbiya mexanizmlarini rivojlantirishdan maksad–o'quvchilarni ekologik madaniyatini va ongini, xulq-atvorini rivojlantirish – geografik muhit va inson munosabatlarini to'g'ri yo'lga qo'yish, o'zi yashab turgan hududining tabiiy, iqtisodiy-ijtimoiy xususiyatlaridan kelib chiqib tabiatni muhofaza qilishga erishishdir. Hozirgi kunda inson va tabiat munosabatlarini uyg'unlashtirish va tabiatga antropogen ta'sirni kamaytirish insoniyat xayoti uchun juda muhim masalaga aylandi. Eramizgacha 500 yil bo'lgan qadimgi Xitoy solnomalarida shunday bitik uchraydi: “Agar siz bir yil haqida fikrlasangiz – yerga urug' eking, agar 10 yil haqida qayg'ursangiz – daraxt eking, agar 100 yil haqida qayg'urar ekansiz – insonni tarbiyalang”. Demak, har qanday ezgulikka yo'naltirilgan ishimizda tarbiyaga e'tiborli bo'lishimiz qadimdan ta'kidlab kelingan.

Maktab ta'limidagi tabiiy fanlar o'quvchilarga dunyoning hozirgi ilmiy manzarasini ochib beradi. Shu bois tabiat haqidagi fanlar o'quvchi dunyoqarashining tabiiy-ilmiy asosini tashkil etadi. Fanlararo aloqadorlik o'quvchilarning umumlashgan ilmiy tushunchalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Bilimlar integratsiyasi ta'limga o'zgacha yondashishni taqozo qiladi. Chunonchi, o'quv materialini umumlashgan tizimda bayon qilish, ta'lim-tarbiya jarayonida muammoli, modulli, shaxsga yo'nalgan texnologiyalardan foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Tabiiy fanlar uchun jonli va jonsiz tabiat tuzilishi, ulardagi energiya almashinuvi, ichki energiya haqidagi tushunchalar tizimi hisoblanadi. Biologiya, kimyo, fizika o'quv fanlarini birlashtiruvchi tushunchalar materiya, uning harakat shakllari, tashkiliy darajasi, hujayraviy tuzilishi muhim ahamiyatga ega. Bu fanlarni o'qitishda fanlararo aloqadorlikni tizimli amalga oshirish “Tabiat-inson-texnikajamiyat” yaxlitligi o'quvchilarning anglab olishlariga zamin hozirlaydi. Buning asosida o'quvchilarda tabiat haqida tizimli va yaxlit tushuncha hosil bo'lib, unda hamma narsa o'zaro aloqadorlikda, shuningdek, modda va energiya aylanishi asosida o'z-o'zini doimiy yaratishi va takomillashtirish jarayonlarini amalga oshiradi. Demak, Yerdagi hayot uchun normal biofizik va biokimyoviy sharoit saqlanadi. Shu asosda fanlararo aloqadorlik ta'lim jarayonida hozirgi zamon fanlarida yuz berayotgan xususiyatlar: integratsiya, ijtimoiylashuv, insonparvarlashuvlarning mazmun-mohiyatini tushunishga zamin tayyorlaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ong, ekologik tafakkur va ekologik madaniyatni shakllantirishda xulq-atvor sifatlarining shakllanishi va mustahkamlanishida muhim o'rin tutuvchi boshlang'ich ta'lim muayyan imkoniyatlarga ega. Shu sababli boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarni O'rta Osiyo mutafakkirlarining ekologik qarashlari bilan tanishtirishga e'tiborning qaratilishi ijobiy natijalarni beradi. O'quvchilar ongida O'rta Osiyo buyuk mutafakkirlarining ekologik meroslariga asoslangan bilimlarni hosil qilish ularda atrof-muhitga, tabiatga mas'uliyatli munosabatda bo'lish ko'nikmalarini tarbiyalaydi[1].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ta'lim-tarbiya umummilliy ahamiyat kasb etuvchi muammo bo'lib, uning yechimi masalaga ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan yondashish hamda samarali yo'llarning belgilanishiga bog'liq. Shu sababli umumta'lim maktablarida ham o'quvchilarga ekologik bilimlarni tizimli, uzluksiz berib borilishini ta'minlashga jiddiy e'tibor qaratish lozim.

Shu bois bugungi kunga qadar ekologik barqarorlikni ta'minlash, tabiatni asrash, atrof-muhit musaffoligini saqlab qolish yo'lida tabiiy fanlar yo'nalishlarida ko'plab tadqiqotlar olib borildi va ularda ijobiy natijalarga erishildi. Tashqi olamni o'rganish, tabiat sirlarini bilishda tabiiy fanlarning roli beqiyos.

Tabiat va jamiyatda sodir bo'ladigan voqea-hodisalarning, ular orasidagi aloqalarning bir-biriga bog'liq holda rivojlanishini tabiiy fanlar integratsiyasi asosida tushuntirish o'quvchilar shaxsida organik olam haqida yaxlit bilimlar tizimini tarkib toptiradi va ilmiy dunyoqarashni shakllantiradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Ta'lim jarayonida fanlararo aloqadorlik o'z-o'zidan emas, balki o'qituvchining kasbiy, ilmiy-nazariy

va ilmiy-metodik tayyorgarligi orqali hamda uning mohiyatini chuqur anglash asosida samarali amalga oshirilishi mumkin. Buning uchun o'qituvchi o'zi dars beradigan fanini chuqur va puxta bilib qolmasdan, balki unga yaqin fanlararo bilimlardan xabardor bo'lishi lozim. Bunga bilimlarning alohida turlari va ular o'rtasidagi aloqadorlik shakllarini egallashga yordam beradi.

Tadqiqotishining o'ziga xos jihati boshlang'ich sinfo'quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O'rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlashdan iborat. O'rta Osiyo mutafakkirlarining ekologik qarashlari tadqiqot ishi uchun muhim metodologik asos bulib, falsafa, pedagogika va sotsiologiya yo'nalishlarida ular tomonidan qoldirilgan boy ma'naviy-ma'rifiy merosning qay darajada o'rganilganligi masalasi ham e'tiborga molikdir.

Ekologik ta'lim zamonaviy ta'limning o'zagiga aylanib bormoqda va uning zamonaviy tizimlarini va umuman jamiyatni qayta qurishning kalitidir. Shunday qilib, ekologik ta'limning yangi axloqning asosi va odamlarning amaliy hayotining ko'plab masalalarini hal qilishda qo'llab-quvvatlash roli bugungi kunda ayniqsa dolzarbdir. Kichik yoshdagi o'quvchilarni ekologik tarbiyalash o'qituvchining eng muhim vazifasi ekanligi sababli ushbu mavzuning dolzarbligi ortib bormoqda. boshlang'ich maktab atrof-muhit, jumladan, o'lkashunoslik darsida ekologik ta'limning turli shakllari va usullaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida tabiatga muhabbat va hurmatni shakllantirish xususiyatlari T.A. asarlarida ochib berilgan. Bobyeva, L.D. Bobyeva, A.A. Pleshakova, L.P. Saleeva va boshqalar Ekologik ta'lim muammolari A.N. asarlarida ishlab chiqilgan. Zaxlebniy, B.T. Lixachev, L.P. Saleeva, I.T. Pechko, I.T. Suravegina va boshqalar. Bu mualliflar ekologik tarbiyaning maqsadi, vazifalari, tamoyillari, shartlarini ochib beradilar. Ekologik ta'lim vositalari, shakllari va usullari tavsifini A.N. asarlarida topamiz. Zaxlebniy, N.A. Gorodetskaya, A.A. Pleshakov.

Fanlararo ekologik tarbiya muhim pedagogik muammo. Bu sohada ko'plab olimlar ilmiy tadqiqot ishlarini olib borganlar. Jumladan, boshlang'ich ta'limda ekologik muammolarning turli jihatlarini M.A. Yuldashev[2], G. Sultonova[3], N. Ashurova[4]lar o'rgangan bo'lsa, N.H. Egamberdieva[5] atrof-muhit ta'sirida talabalarni axloqiy tarbiyalash jihatlarini, M. Rahmatullaeva[6] sinf va maktabdan tashqari vaqtlarda o'quvchilarda tabiat estetikasiga qiziqishni shakllantirish bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari olib borgan. Ammo boshlang'ich sinflarda darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilarning ekologik tafakkurini shakllantirishning nazariy-amaliy asoslarini ishlab chiqish, ularni boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida keng targ'ib etish atroflicha yo'lga qo'yilmagan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ekologik ta'lim-tarbiyani fanlararo tushuntirishdan maqsad – tabiatni bilish va uni asrashga o'rgatish, ekologik ta'lim-tarbiyaga oid fanlararo nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

Tahlil va natijalar

O'qitish jarayoni deganda, o'quvchilarning muayyan o'quv materialini o'zlashtirish, bilish metodlarini egallashga qaratilgan o'quv-bilish faoliyati va o'qituvchining mazkur jarayonni tashkil etish va boshqarishga asoslangan pedagogik faoliyati orqali o'zaro hamkorlikda o'quv maqsadlariga erishiladigan jarayon tushuniladi.

Biologiyani tabiiy fanlar bilan bog'lab o'qitishda o'quvchilar tomonidan biologiya o'quv fani dasturlari va DTS bilan me'yorlangan muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish, ularni tarbiyalash va ekologik tafakkurni rivojlantirish jarayoni o'qitishning turli shakllaridan foydalanishni taqozo etadi. Dastur talablarini amalga oshiradigan o'qitish shakli bo'lgan dars, unga bog'liq holda ekskursiyalar, uy ishlari, darsdan va sinfdan tashqari mashg'ulotlardan o'z o'rnida va samarali foydalanish lozim. Mazkur o'qitish shakllari biologiya o'qitish shakllari tizimini tashkil etadi[6].

Dars, ekskursiyalar, uy ishlari, darsdan tashqari ishlar va sinfdan tashqari mashg'ulotlar birgalikda biologiyani tabiiy fanlar bilan bog'lab o'qitishdan ko'zda tutilgan umumiy o'quv maqsadlar, shuningdek, ekologik tafakkurini rivojlantirishni ta'minlaydi, o'quvchilar tomonidan o'quv materialini o'zlashtirish, olingan natijalarni tahlil qilishga xizmat qiladi.

Agar ta'lim mazmuni o'simlik yoki hayvonot dunyosining xilma-xilligi, turli ekologik muhit sharoitiga moslashishini o'rganishni talab etsa, bu holda ekskursiya tashkil etilishi, yoki videofilmlar namoyish qilish maqsadga muvofiq.

Ekologik tushunchalarni shakllantirishda dars bilan bir qatorda, darsdan va sinfdan tashqari ishlar ham muhim o'rin tutadi. Ekologik muammolarga oid kuzatish o'tkazish va tajriba qo'yishda fizika qonuniyatlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Darsda o'qituvchi o'quvchilarning ekologik tafakkurini rivojlantirishga zamin tayyorlaydigan ta'lim

mazmuni, o'qitish metodi va vositalarining uyg'unligi orqali o'qitish maqsadlariga erishishni nazarda tutadi. Lekin hamma masalalarni ham darsda o'rganish imkoni bo'lmaydi, masalan, uzoq muddatli kuzatish ishlarini talab etadigan tajribalarni o'tkazishda darsdan tashqari ishlardan ham foydalanish kerak[7].

Uy ishlari dars bilan uzviy bog'langan bo'lib, u darsda o'rganilgan mazmunning mantiqiy davomi va o'quvchilarning mustaqil bilim olish omili sanaladi. O'qituvchining topshirig'i va ko'rsatmasiga binoan, o'quvchilar uncha murakkab bo'lmagan tajribalarni o'tkazish, tabiatda kuzatishlar olib borish, qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish, muayyan mavzularda ma'ruza yoki referatlar tayyorlash, kolleksiyalar to'plash ishlarini amalga oshiradilar. O'quvchilarda o'quv topshiriqlarini bajarish orqali bilish faoliyati usullarini egallashga zamin tayyorlanadi.

Ekologik ekskursiya - o'qitish jarayonining muhim shakli bo'lib, ular o'quvchilarni tirik tabiatning ob'ektlari, hodisalari, qonunlari, asosiy nazariy g'oyalari bilan tanishtirish, nazariy bilimlarni amaliyotga qo'llash, olamni bilish metodlarini egallash imkonini beradi[8].

Ekologik ekskursiya davomida o'quvchilar tomonidan egallangan bilimlarni fizikadan o'zlashtirilgan bilimlarni bog'lash, yangi mavzuni o'rganish jarayonida bilimlarni mustahkamlash, yakunlash, tizimga solish va umumlashtirish kabi maqsadlarda foydalaniladi.

Shu bilan bir qatorda ekskursiyalar o'quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini faollashtirish va rivojlantirish imkonini beradi. Ekskursiyada o'quvchilar o'quv topshiriqlarini yakka tartibda yoki kichik guruhlarda bajarish jarayonida avval o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalaridan foydalanish orqali yangi bilim va ko'nikmani egallaydilar.

Ekologik jihatdan tabiatga to'g'ri tashkil etilgan ekskursiyalar o'quvchilarda mahalliy atrof - muhit va organizm (biogeotsenoz)lar, o'simliklar va hayvonot olamining xilma - xilligi haqidagi bilimlarni kengaytirish, mahalliy ob'ektlardan ko'rgazma materiallarni tayyorlash, ularni jihozlash, tabiatga muhabbat uyg'otish, estetik did va madaniyat, tabiatga nisbatan ongli munosabatni tarkib toptirish imkonini beradi.

Ekologiyani tabiiy fanlar bilan bog'lab o'qitishda darsga quyidagi talablar qo'yiladi:

har bir darsning ta'limiy maqsadlari aniq belgilash va uning darslar tizimida tutgan o'rnini aniq belgilash;

o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, o'qitish maqsadlari, o'quv dasturining talablariga mos holda ekologik mazmundagi o'quv materialini optimal darajada tanlash;

darsda rivojlantiriladigan umumiy va shakllantiriladigan xususiy biologik tushunchalar, tarkib toptiriladigan ko'nikma va malakalar asosida ekologik tafakkurni rivojlantirish yo'llarini aniqlash;

darsning har bir bosqichini amalga oshirish maqsadida o'qitishning samarali metodlari, vositalari, bilimlarni nazorat qilish va rag'batlantirish va metodlarini aniqlash va ularni uyg'unlashtirish orqali o'quvchi bilish faoliyatini faollashtirish;

darsda o'quvchilarni yalpi o'qitish bilan bir qatorda yakka va kichik guruhlarda mustaqil ishlarini tashkil etish orqali ularda taqsim olishga bo'lgan ehtiyojini qondirish, qiziqishini orttirish, mustaqillikni, fikrlashni rivojlantirish kabilarni kiritish mumkin;

darsning o'quvchilar o'zlashtirayotgan bilimlari, mavzuning ilmiy dunyoqarashini kengaytirish, ma'naviy-axloqiy, aqliy, gigienik, jismoniy, jinsiy, iqtisodiy tarbiya berish, estetik tuyg'u, mehnatsevarlik, ekologik madaniyatni tarkib toptirish imkoniyatlarini hisobga olgan holda, tarbiyaviy maqsadlarining aniq qo'yilishi;

o'quvchilar tomonidan bilimlarni mustaqil o'zlashtirish ko'nikma va malakalari, biologiyani o'rganishga bo'lgan ehtiyojini qondirish, qiziqishini rivojlantirish, ularning faoliyatidagi ijodiy faollik va tashabbuskorlikni rag'batlantirish;

mavzuli reja asosida darsning ilmiy-metodik saviyada loyihalangan ishlanmasini ishlab chiqish;

ekologik mazmundagi tarqatma va didaktik materiallar, o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholash uchun o'quv topshiriqlari, differensial topshiriqlar tuzish;

vaqtdan unumli foydalanishni yo'lga qo'yish uchun darsning texnologik xaritasini tuzish[9].

Ekologiyani tabiiy fanlar bilan bog'lab o'qitishda darsda foydalaniladigan innovatsion pedagogik texnologiyalar ekologik mazmundagi savol topshiriqlar asosida tashkil etiladigan o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish shakliga ko'ra tanlanadi:

1. Ekologik mazmundagi o'quv topshiriqlari reproduktiv va produktiv xarakterda bo'lgan hollarda

didaktik o'yinli texnologiyasining konferensiya, ijodiy o'yin, o'yinli mashqlardan foydalanish.

2. Ekologik mazmundagi o'quv topshiriqlari produktiv va ijodiy xarakterda bo'lgan hollarda muammoli ta'lim texnologiyasining aqliy hujum, fikrlar to'qnashuvidan foydalanish.

3. Ekologik mazmundagi o'quv topshiriqlari reproduktiv, produktiv va qisman izlanishli xarakterda bo'lgan hollarda modulli ta'lim texnologiyasining yakka tartibda ishlaydigan modul dasturidan foydalanish.

4. Ekologik mazmundagi o'quv topshiriqlari reproduktiv, produktiv, qisman izlanishli va amaliy xarakterda bo'lgan hollarda hamkorlikda o'qitish texnologiyasidan foydalanish belgilanadi.

Xulosa va tavsiyalar

Respublikamizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar ma'naviy-axloqiy yo'nalishlarni keng miqyosda rivojlantirishni taqozo etmoqda. Chunki bu demokratik insonparvarlik jamiyat qurishning muhim omilidir. Mamlakatimizda xalq ta'limi tizimida uzluksizlik yuzaga keldi. Ayniqsa, bugungi kundagi global ekologik muammoni nafaqat kattalar orasida, uni boshlang'ich sinfdayoq shakllantirib, tushuntirib borish keng ko'lamda yo'lga qo'yish ta'lim olayotgan o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy jihatdan mustahkam tarbiyalanishi, shuningdek, barkamol avlod bo'lib yetishishida ta'lim jarayonida fanlararo aloqadorlikni keng yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etdi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ekologik - ta'lim tarbiyani fanlararo tushuntirishdan maqsad - tabiatni bilish va uni asrashga o'rgatish, ekologik ta'lim- tarbiyaga oid fanlararo nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat. Maktab o'quvchilarida ekologik tarbiyaga oid tushunchalarni fanlararo shakllantirish tahlili shuni ko'rsatadiki.

Tavsiyalar:

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiatni bilishga bo'lgan qiziqishni orttirishda fanlararo ekologik tafakkurni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish. Buning uchun fanlararo ekologik tafakkurni yo'lga qo'yishda nafaqat tabiatshunoslik o'quv dasturi, balki boshqa o'quv fanlari jumladan, o'qish, ona tili, matematika fan dasturlarini bilishi, ularni gorizontal va vertikal bog'lanishlarini amalga oshirish kerak.

2. Boshlang'ich sinflarda darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilarning ekologik tafakkurini shakllantirishning nazariyamaliy asoslarini ishlab chiqish va unlarni boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida keng targ'ib etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Bahodirov O. Ma'naviyat yulduzlari (Markaziy Osiyolik mashhur siymolar, alloma, adiblar). -T.: Abdulla Qodiriy nomidagi Xalq merosi nashriyoti, 2019, - 392 b.

Юлдашев М.А. Формирование природоохранительной деятельности учащихся начальных школ Узбекистана. / Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – Т., 2019. –С. 16.

Султонова Г.А. Комплексные экскурсии как средство экологического воспитания младших школьников. / Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – Т., 2015. -С. 18.

Ашурова Н. Экологическое воспитание учащихся 3-4 классов сельских школ. / Автореферат дис. ... канд. пед. наук. – Т., 2013. –С. 18.

Egamberdieva N.H. Fuqarolik huquqiy-javobgarlikning asoslari va shakllari. / Ped. fan. nom. diss. ... avtoref. – Т., 2016. -23-b.

Xamrokulova, Sh. E., & Allayarova, S. N. (2021). EKOLOGIK TARBIYANI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTCHILIK KO'NIKMASINING AHAMIYATI. Academic research in educational sciences, 2(11), 1089-1094.

Shaxnoza Erkinovna Xamrokulova (2022). MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA EKOLOGIK TARBIYA MASALALARI. Academic research in educational sciences, 3 (NUU Conference 2), 960-964.

Bahramov A., Sharipov Sh., Nabiyeva M. "Tabiatshunoslik"darsligi 3- sinf.T.: "Cho'lpon" nashriyoti. 2016.-25 b.

Norbutayev Kh.B. Raising the ecological culture of the student inteaching biology in connection with other disciplines. Of publication with Impact Factor. International Cientific Journal ISJ Theoretical & Applie Science hiladelphia, USA issue 06, volume 86 published June. - 30, 2020. -P.714 -717.